

Карапетян А.Р.

адвокат,

аспірант кафедри міжнародного публічного права

Київського національного торговельно-економічного університету

НОРМИ ПЕРВИННОГО ПРАВА ЄС У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ГАЗОВОЇ СФЕРИ

Актуальність теми дослідження.

Газопостачання країн ЄС базується на трьох основних джерелах – власний видобуток природного газу (Великобританія, Норвегія, Німеччина, Данія, Ірландія, Польща, Румунія, Нідерланди, Італія), поставки всередині регіону та зовнішні поставки, при цьому основна частина газу на європейський ринок поступає по трубопроводам (що, зокрема, є одним із чинників, які гальмують створення глобального газового ринку). Так, близько 90% імпортного газу до країн ЄС надходить трубопроводами; ЗПГ частково використовують лише сім країн-імпортерів (Бельгія, Греція, Іспанія, Італія, Франція, Португалія, Велика Британія) і фактично один із трьох головних постачальників – Алжир, Росія і Норвегія користуються трубопроводами [1].

Україна на найвищому політичному рівні проголосила, що одним з її геополітичних завдань є вступ до Європейського Союзу. Однією з умов набуття членства в Європейському Союзі є зближення та поступова адаптація національного законодавства до *acquis communautaire*, тобто зближення національної правової системи з правом ЄС, а також створення досконалого політико-правового механізму їх взаємодії, визначення ефективних способів правової інтеграції у рамках ЄС. Сьогодні Україна і ЄС взаємодіють у рамках Угоди про партнерство і співробітництво від 14 червня 1994 року [2], згідно з якою Україні потрібно виконати низку вимог щодо структурних змін в економіці й адміністративній системі та відповідного законодавчого забезпечення. Угода встановлює правові рамки співробітництва України і ЄС, а також визна-

чає напрями інституційних і структурних реформ в Україні задля створення ефективної ринкової економіки, для чого Україні потрібно здійснити ряд загальних організаційно-економічних заходів. При цьому слід зазначити, що такі заходи є не тільки необхідними на шляху євроінтеграції, але є апріорі корисними для розвитку України, оскільки базуються на передовому європейському досвіді [3; 4; 5].

Основними напрямками реалізації загальних організаційно-економічних заходів на шляху до інтеграції енергетичних ринків є законодавче забезпечення. Необхідно наблизити законодавство України до законодавства ЄС та створити ефективну систему забезпечення виконання законодавчих актів. Правове забезпечення ринкових перетворень, насамперед, повинно здійснюватися через послідовне здійснення кодифікації законодавства та забезпечення його стабільності, прозорості й гарантій виконання законів [6; 7]. Відповідно, необхідним є дослідження регулювання газової галузі в джерелах первинного права ЄС, а також виявлення чинників, які на нього вплинули.

При цьому, законодавство ЄС у газовій сфері є складовою законодавства у нафтогазовій сфері, яке, в свою чергу структурно є складовою енергетичного законодавства ЄС. Відтак, аналіз правового регулювання газової галузі в джерелах первинного права ЄС має бути здійснено комплексно шляхом аналізу основних засад регулювання енергетичної галузі ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правове регулювання газової галузі ЄС є предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, правове регулювання

енергетичної політики та газової галузі ЄС є предметом дослідження таких науковців, як С.Д. Білоцький, Т.А. Грабович, А.О. Кориневич, Є.А. Бобров, К. Локателли, А.К. Волков, О. В. Чернецька та інші. Водночас, комплексних дослідження правового регулювання газової галузі в джерелах первинного права ЄС вченими не здійснювалось.

Метою статті є виявлення особливостей правового регулювання суспільних відносин, що виникають в газовій сфері в джерелах первинного права ЄС.

Виклад основного матеріалу.

Правове регулювання у сфері енергетики бере свій початок від укладення Договору про Європейське об'єднання вугілля і сталі від 18 травня 1951 року, підписаний між Францією, Італією, країнами Бенілюксу та ФРН [7]. Відповідно до положень цього Договору основним завданням об'єднання було сприяння економічному розвитку, зростанню зайнятості і підвищенню життєвого рівня в державах-членах шляхом створення спільного ринку вугледобувної та ливарної промисловості та їх похідних [8].

Високі договірні сторони визначили у статті 2 цього Договору основне завдання об'єднання, що полягала у сприянні економічному розвитку, зростанню зайнятості та підвищенню життєвого рівня в державах-членах шляхом заснування спільного ринку, а саме, цим Договором передбачили, що визнаються несумісними зі спільним ринком вугля і сталі та підлягають скасуванню і забороні в рамках Об'єднання наступні дії: а) імпорتنі та експортні мита або збори, що мають еквівалентний ефект, а також кількісні обмеження на рух товарів; б) заходи і практика, дискримінаційні по відношенню до виробників, покупців і споживачів, особливо в цінах, термінах поставки, тарифах та умовах транспортування, а також заходи і практика, що є втручанням у вільний вибір постачальника покупцем; с) субсидії або допомога, що надаються державами, як і особливі збори, які накладаються державами в якій би то не було формі; д) обмежувальна

практика, яка веде до розділу або експлуатації ринків.

У Договорі про Європейське об'єднання вугілля і сталі, європейські держави вперше впровадили спільні організаційні інститути не лише в енергетичній сфері, а і взагалі на європейському рівні. В положеннях Договору відчувається намагання Франції, Італії, ФРН та країн Бенілюксу створити умови, при яких спільний розвиток європейських країн зробить неможливим повторення другої світової війни, за результатами якої європейські держави були виснажені у демографічному, економічному, соціальному та політичному сенсі [9].

Наступним етапом розвитку європейської правової та інституційної системи стало підписання двох Договорів в Римі 25 березня 1957 року та набрання ними чинності 1 січня 1958 року. Договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства визначив сутність та направленість європейської інтеграції. В ньому викладені загальні цілі і принципи, які характеризують діяльність всіх трьох Європейських Співтовариств. Відповідно до статті 2 Римського договору, завданнями Спільноти є, запроваджуючи спільний ринок, економічний та валютний союз.

Загальновідомо: Римський договір заклав чотири принципи, які лежать в основі створення спільного ринку Спільноти (свобода переміщення робочої сили, свобода обігу товарів, свобода обігу послуг, свобода руху капіталу). Дійсно, в умовах обмеженості енергетичних ресурсів перед країнами-учасницями ЄС гостро постала проблема не лише в їх ефективному використанні, а й в географічному й інших видах диверсифікування енергетичних продуктів. Зумовлено це було тим, в тому числі, що диверсифікування як імпорту, так і експорту енергетичних продуктів сприяє підвищенню рівня енергетичної безпеки як країн-учасниць ЄС, так і самого Співтовариства в цілому. Відповідно, зростає і рівень їх економічної безпеки.

Римський договір мав задачу, в тому числі, зі створення умов гармонійного розвитку

економіки Співтовариства та його країн-учасниць, що забезпечувалось би шляхом підвищення рівня ефективності використання енергоресурсів, рівня економічної безпеки та національної безпеки країн-учасниць за умов євроінтеграції.

В ст. 157 Римського договору містяться заходи з підвищення конкурентоспроможності газової сфери, а саме: пришвидшення пристосовування промисловості до змін; поліпшення довкілля, що сприятиме заснування та розвитку підприємств у всій Спільності; поліпшення довкілля, що сприятиме співпраці підприємств; заохочення більш ефективного використання промислового потенціалу інноваційних політик, досліджень та розвитку.

Питання, пов'язані з довкіллям та конкурентоспроможністю безпосередньо впливають на суспільні відносини, що виникають в газовій сфері. Зокрема, в первинному праві ЄС було встановлено запобіжники для монополізації газового ринку. Зумовлено це було тим, що саме на ринку природного газу історично фомувалися найбільші природні монополії.

Ніщцьким договором про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів (2001/C80/01) від 26 лютого 2001 року, були внесені зміни до статті 175 Римського договору, та визначено що заходи, що суттєво впливають на вибір Державою-членом різних джерел енергії та загальної структури енергопостачання приймається, відступаючи від процедури прийняття рішень, сформульованої в пункту 1, та без шкоди для статті 95, Радою, яка діє одностайно за пропозицією Комісії та після консультацій з Європейським Парламентом, Економічним і Соціальним Комітетом та Комітетом Регіонів.

1 липня 1987 року вступив в силу Єдиний Європейський Акт, який закріпив нове формулювання цілей. В документі було визначено основні етапи переходу від спільного до єдиного внутрішнього ринку. Передбачалася ліквідація тих обмежень технічного, кількіс-

ного та іншого характеру, які все ще існували у взаємовідносинах між державами-членами.

Європейський Союз було створено Маастрихтським договором (Договір про створення Європейського Союзу від 7 лютого 1992 року), який набув чинності з 1 листопада 1993 року. Маастрихтський договір визначив основні принципи та положення створення і функціонування ЄС. Важливими для правового регулювання суспільних відносин в газовій сфері стали положення статті 21.

Амстердамський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз, договорів про заснування Європейських Співтовариств від 2 жовтня 1997 року не вніс змін до правового регулювання енергетичної галузі ЄС.

Зазначені договори разом створюють систему первинного законодавства ЄС, та належать до установчих актів, мають вищу юридичну силу по відношенню до інших актів та норм ЄС.

Я. Стуконог, Ю. Гаряча в своїх дослідженнях ірро підкреслюють, що «...незважаючи на те, що створення європейських співтовариств починалося саме в енергетичних галузях, їх правове регулювання було фактично виключене з дії європейського права. Подібний стан правового регулювання пояснюється тим, що енергетичний сектор розглядався національними урядами як сектор, який забезпечував національні інтереси в економічній, військовій, соціальній та інших сферах. Тому численні й тривалі спроби загальноєвропейських структур перенести правове регулювання енергетики на наднаціональний рівень натрапили на опір окремих держав, які підтримувалися національними енергетичними монополіями. Така розбіжність інтересів між державами-членами та інститутами ЄС призводила до постійної боротьби за повноваження у правовому регулюванні ринку природного газу. Достатньо довгий час політика ЄС обмежувалася встановленням таких загальних цілей, як заохочення раціонального використання енергії і зменшення залежності

Європи від експорту нафти. Жоден з вказаних договорів, у тому числі Єдиний європейський акт, який встановив єдиний європейський ринок, не передбачав створення такого ж ринку у сфері енергетики. Невдалою була також спроба включити енергетичний розділ в Маастріхтський та Амстердамський договори, в проектах яких передбачалося встановити уніфіковані підходи до регулювання енергетичних відносин в рамках Європейського Співтовариства [Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі] [11].

Висновки.

Виділено такі основні особливості правового регулювання суспільних відносин, що виникають в газовій сфері в джерелах первинного права ЄС:

1) Договір про Європейське об'єднання вугілля і сталі, що став першим договором в енергетичній сфері, який заклав розуміння необхідності вироблення спільного, наднаціонального законодавства для захисту прав та інтересів всіх суб'єктів відносин, в тому числі, в газовій сфері;

2) Римський договір заклав основні принципи у наднаціональному регулюванні, у тому числі щодо галузей загального економічного інтересу. Газова галузь, як одна з найбільш монополізованих, підпадає під дію положень Договору, які визначають особливе регулювання економічних монополій суб'єктів господарювання.

3) Єдиний європейський акт заклав основу створення єдиного ринку, та вироблення вторинного права ЄС у газовій сфері.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню норм первинного права ЄС у сфері регулювання газової сфери. Акцентовано вагу на виключенні з дії європейського права правового регулювання газової сфери, що зумовлено сильним становищем національних енергетичних монополій та їх спільною одностайністю з урядами Співтовариства згодні, що енергетичний сектор є сектором, що забезпечує національні інтереси в різних сферах. До таких сфер відносяться: економічна, соціальна, військова, інші. військової, соціальної та інших сферах. Виділено такі основні особливості правового регулювання суспільних відносин, що виникають в газовій сфері в джерелах первинного права ЄС: 1) Договір про Європейське об'єднання вугілля і сталі, що став першим договором в енергетичній сфері, який заклав розуміння необхідності вироблення спільного, наднаціонального законодавства для захисту прав та інтересів всіх суб'єктів відносин, в тому числі, в газовій сфері; 2) Римський договір заклав основні принципи у наднаціональному регулюванні, у тому числі щодо галузей загального економічного інтересу. Газова галузь, як одна з найбільш монополізованих, підпадає під дію положень Договору, які визначають особливе регулювання економічних монополій суб'єктів господарювання. 3) Єдиний європейський акт заклав основу створення єдиного ринку, та вироблення вторинного права ЄС у газовій сфері.

Ключові слова: газова сфера, міжнародне співробітництво, ЄС, норми первинного права ЄС, монополії, інтеграція.

Аннотация

Статья посвящена исследованию норм первичного права ЕС в сфере регулирования газовой сфери. Акцентируется внимание на исключении из действия европейского права правового регулирования газовой сфери, что обусловлено сильным положением национальных энергетических монополий и их общей единомыслием с правительствами Сообщества согласны во

мнении, что энергетический сектор является сектором, обеспечивает национальные интересы в различных сферах. К таким сферам относятся: экономическая, социальная, военная, другие. военной, социальной и других сферах. Выделены следующие основные особенности правового регулирования общественных отношений, возникающих в газовой сфере в источниках первичного права ЕС: 1) Договор о Европейском объединении угля и стали, стал первым договором в энергетической сфере, который заложил понимание необходимости выработки общего, наднационального законодательства для защиты прав и интересов всех субъектов отношений, в том числе в газовой сфере; 2) Римский договор заложил основные принципы в наднациональном регулировании, в том числе по отраслям общего экономического интереса. Газовая отрасль, как одна из самых монополизированных, подпадает под действие положений Договора, определяют особое регулирование экономических монополий субъектов хозяйствования. 3) Единый европейский акт заложил основу создания единого рынка и выработка вторичного права ЕС в газовой сфере.

Ключевые слова: газовая сфера, международное сотрудничество, ЕС, нормы первичного права ЕС, монополии, интеграция.

Karapetyan A.R. EU primary law rules in the field of gas regulation

Summary

The article is devoted to the study of EU primary law in the field of gas regulation. Emphasis is placed on the exclusion from the European law of the legal regulation of the gas sector, due to the strong position of national energy monopolies and their common unanimity with the governments of the Community in the view that the energy sector is a sector that secures national interests in various fields. These areas include: economic, social, military, others. military, social and other fields. The following main features of the legal regulation of public relations arising in the gas sector in the sources of EU primary law are highlighted: 1) Treaty on European Coal and Steel Association, which became the first treaty in the energy sector, which laid the understanding of the need to develop common, supranational legislation for protection of rights and interests of all subjects of relations, including in the gas sphere; 2) The Treaty of Rome laid down the basic principles in supranational regulation, including in the areas of general economic interest. The gas industry, as one of the most monopolized, is subject to the provisions of the Treaty that determine the specific regulation of economic monopolies by economic entities. 3) The Single European Act laid the foundation for the creation of a single market and the development of secondary EU law in the gas sector.

Key words: gas sphere, international cooperation, EU, EU primary law, monopolies, integration.

Список використаних джерел:

1. Стуконог Я. Особливості механізму регулювання ринку природного газу ЄС. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 118 (частина I). 2014. С. 192-202.
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
3. Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. Ужгород. 2016. 486 с.
4. Deshko L., Yatsko T.P. International legal regulation of the cooperation of countries in the sphere of mineral resources management. Порівняльно-аналітичне право. 2018. №3. С. 383-387.

5. Право Європейського Союзу: навч. посібник, 5-те вид. / За заг. ред. Р.А. Петрова. К.: Істина, 2013. 376 с.
6. Deshko L. European Standards of Human Rights: Course book. Donetsk: Modern Printing (Suchasny Dook), 2013. 142 p.
7. Deshko L. The principle of «de minimis non curat praetor» in International Law. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. №4. С. 5-15.
8. Договір про Європейське об'єднання вугілля і сталі від 18 травня 1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_026.
9. Овчаров І.А. Причини створення, правовий статус та значення європейського об'єднання вугілля і сталі. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11321>.
10. Стуконог Я. Особливості механізму регулювання ринку природного газу ЄС. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 118 (частина I). 2014. С. 192-202.
11. Горяча Ю. П. Нові ініціативи ЄС у сфері правового регулювання енергетичних відносин: актуальні питання для України. Стратегічні пріоритети. 2010. № 1. С. 147-152.